NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.

2 Cor. IV: 13.

HET GETUIGENIS VAN DOOP EN AVONDMAAL TEGEN DE NEOLOGIE.

De Neologie geeft voor, alleen tegen het stelselmatige voordragen der leerstukken te zijn ingenomen, maar de uitspraken der Heilige Schrift ten volle te willen doen gelden.

Men overtuige haar dan, dat zij niet alleen het eerste maar ook het laatste verwerpt. Wij hebben dit in een paar artikelen trachten te doen, omtrent de hoofdpunten der geschiedenis van Gods volk, en de drie heerlijke Geestes-gaven: Geloof, Hoop en Liefde. Hetzelfde geldt omtrent die twee heilige en beteekenisvolle inzettingen des Heeren, Doop en Avondmaal, als welke in zich bevatten de kern en den ganschen inhoud der heilsleere. Laat ons in het kort zien, en als met den vinger aanwijzen, hoe de hedendaags algemeen gewordene leer tegen Doop en Avondmaal, in derzelver ware schriftuurlijke beteekenis, zoodanig strijdt, dat een van beide, of die leer, of deze heilige teekenen en zegelen, moeten vervallen of verloochend worden. Men moge *symbolische* boeken en *schriften* verwerpen, deze *symbolische zaken* en inzettingen kan zelfs de macht der hel niet afschaffen of vernietigen; en de leer onzer heerschende Theologanten, zij moge de eerste terugzetten of verdonkeren, zal de laatste nimmermeer van hare kracht en beduidenis vermogen te berooven.

De Neologie leert, dat God uit kracht der schepping de liefhebbende Vader aller menschen is, die niet vertoornd is door de zonde; geen Wreker, gelijk de slaafsche Jood zich weleer uit schrik en vreeze voorstelde; geen Rechter, die de ongerechtigheden straft tot in het derde en vierde lid dergenen die Hem haten; maar een Vader aller menschen, die aan deze allen, als aan Zijne lieve kinderen de leer en het voorbeeld van Jezus als een opvoedingsmiddel schenkt, om hen door dezelve op te kweken voor eindeloos geluk.

De Doop leert, dat de menschen van nature geen kinderen Gods zijn, naardien zij in het huisgezin, en rijk, en verbond Gods moeten worden opgenomen. *Want wat uit vleesch geboren is, dat is vleesch, en die in den vleesche zijn kunnen God niet behagen;* en zoo iemand *den Geest van Christus niet heeft, die komt hem niet toe;* die zijn *kinderen der ongehoorzaamheid*, hoe zouden zij te gelijk kinderen Gods kunnen zijn? *Een iegelijk die de rechtvaardigheid niet doet die is niet uit God*, en dus Zijn kind niet. Deze aanneming tot kinderen dan, leert dat God niet de Vader aller menschen is, naardien een Vader niet zijn kind, maar eenen vreemde door *aanneming* in de rechten des kindschaps opneemt.

De Neologie leert dat wij geen verband bepalen kunnen tusschen den dood van Jezus en de vergeving der zonden, en dat zoo er tusschen die beide al eenige betrekking besta, ons eindig verstand niet kan doorzien, waarin dezelve gelegen is.

De Doop getuigt, dat het verband tusschen den dood des Heeren en de verzoening en vergiffenis der misdaden, bestaat in de geestelijke vereeniging van den van nature dooden mensch met den levendigmakenden Christus, en de daarop rustende toegerekende gerechtigheid in Zijn bloed: *wij zijn* (zegt de Apostel) *met Hem begraven door den doop in den dood, opdat, gelijk Christus is opgewekt tot heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.*

De Neologie leert, dat de mensch zich zelven moet verbeteren, en voegt er soms nog bij: met de hulp van Gods genade; maar de Doop getuigt, dat het alleen de Geest is die den onreinen zondaar heiligt, gelijk het water reinigt van de onzuiverheid des ligchaams, en dat het God is, die ons met den Heiligen Geest doopt

en niet wij zelve; *want wij zijn Zijn maakſel, geſchapen in Christus Jezus tot goede werken welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen.*

Niet minder is het Avondmaal in deszelfs waren en diepen zin in lijnrechten ſtrijd met de leerſtellingen der Neologie. Van daar dat zij het enkel als een gedachtenis-maal wil beſchouwd hebben. Het Avondmaal is *ook* een gedachtenis-maal; maar het is meer dan dat. Het is eene afbeelding en klare zichtbare voorſtelling van de wijze waarop het geloof met het gezegend ligchaam en bloed des Heeren werkzaam is door den Heiligen Geest. *Die mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, die blijft in mij en ik in hem*, zegt de Heere, van het waarachtig geloof in Hem. Dan dit ſchriftuurlijk begrip van hetzelve dat de Heer na zooveel mondelinge voordracht eindelijk in den nacht des verraads zichtbaar, tastbaar, ſmaakbaar gaf en ſchonk aan Zijne gemeente door alle volgende eeuwen; waarvan de Apostelen zeiden: *hetgene wij gehoord hebben, hetgene wij gezien hebben met onze oogen, hetgene wij aanſchouwd hebben en onze handen getast hebben, dat verkondigen wij u*; dit ſchriftuurlijk denkbeeld, neen meer dan denkbeeld, deze waarneming en erkentenis der hoogſte wezenlijkheid, is geheel onbeſtaanbaar met hetgeen het geloof wordt bij de voorſtelling die de Neologie van den offerdood des Heeren geeft. De nieuwe leer toch vordert alleen het geloof aan de liefde des Vaders die den Zoon overgaf in den dood, ter bevestiging der overtuiging dat die Vader de zonden door zijne vergevings-gezindheid vergeten en vergeven zal. Het geloof daarentegen dat de Schrift vordert, is zulk een geloof, waardoor men Christus in al Zijne volheid en heerlijkheid, als den Godmensch ontvangt, en door Hem gevoed en verzadigd en vervuld wordt. Wil men nu deze woorden in hare hooge en heerlijke, maar verborgene en ondoorgrondelijke wezenlijkheid opvatten, en niet in een zinnebeeldigen zin, als eene zuiver allegoriſche voorſtelling van een zeer flaauw en algemeen denkbeeld, gelijk de Neologie eischt, dan wordt men beſchuldigd van mystiekerij, of het hangen aan duistere en verwarde begrippen.

Het is inderdaad alsof Doop en Avondmaal bepaaldelijk voor onzen tijd gegeven waren, om die oppervlakkige en tevens afgetrokken kracht- en geestelooze uitleggingen van de *woorden* der Schrift, door wezenlijkheden, door niet denkbeeldige, maar zicht- en tastbare *zaken* omver te werpen. In de eeuw der Hervorming zag men wel in, wat hoog belang daarom Doop en Avondmaal bezitten, en vandaar dat men er zoo lang en zoo veel (ofſchoon dikwijls, helaas, niet in den geest der broederlijke liefde onder geloovigen) over heeft getwist en geſtreden. Over het verſchil van gevoelen, destijds ook onder broeders beſtaande, ſpreken wij thans niet. De hoofdſtrijd was eigenlijk gericht tegen de verbasteringen en bijvoegſelen der Roomſche Kerke, en omdat men het ongelukkig niet kon eens worden omtrent het ſtandpunt, waaruit dezen ſtrijd te voeren, en men toch gevoelde dat hij op *dat* terrein moest geſtreden worden, daarom werd men verdeeld. Doch hetgeen wij wilden aanwijzen is: dat dit onderwerp, waarop men toen zoo krachtig ſtond tegen het bijgeloof van Rome, evenveel kracht verleent tegen het ongeloof der eeuw; en (o aanbiddelijke wijsheid en heerlijkheid Gods!) dat de inſtellingen van Christus zich ook daarin betoonen als gaven van Hem die dezelfde is, gisteren, heden, en in eeuwigheid, dat ook zij, *en* gisteren, *en* heden, *en* tot aan het einde der wereld, hare kracht en haar heerlijk vermogen geſtand doen tot verdelging en verbrijzeling van alle ongeloof en dwaling; *tot nederwerping der ſterkten, dewijl zij de overleggingen ter nederwerpen en alle hoogte die zich verheft tegen de kenniſse Gods, en alle gedachten gevangen leiden tot de gehoorzaamheid van Christus.*

Nog eens: in Doop en Nachtmaal ligt het geheele Christendom; want (gelijk het uitmuntend door de Heidelbergſche *Onderwijzing* word uitgedrukt) beide *zijn daar henen gericht en daartoe verordend dat ze ons geloof op de offerande van Jezus Christus aan het kruis, als op den eenigen grond onzer zaligheid wijzen; en niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgene gelegd is hetwelk is* JEZUS CHRISTUS.

VOLKS-GESCHIEDENIS.

In het Eerſte Deel der *Nederlandſche Stemmen* werd een opſtel geplaatst *over het doel der Wereldgeſchiedenis*, waarin op de groote leeringen werd gewezen die de geſchiedenis in het licht der goddelijke openbaring en christelijke leer beſchouwd, in het algemeen ons geeft; en vooral op die waarheid (onlangs door een uitmuntend Historiekenner (1) *de grootſte van de leeringen der geſchiedenis* genoemd) dat *de Heer regeert* en *dat elke macht tegen de kerk van Christus verbrijzeld wordt.* Maar de geſchiedenis ook der afzonderlijke christelijke volken heeft, wanneer zij door eenen christelijken veder wordt beſchreven, hare hoogbelangrijke beſchouwing, vooral ook gelegen in het beoordeelen van bijzondere perſonen, zaken, handelingen, geheel in den geest der Heilige Schriftuur. Stof tot droefheid niet alleen, maar ook tot ſchaamte is het, dat de historie der meeste christenvolken, onder die volken zelve nog zoo ſchaars zulk eene behandeling heeft gevonden.

Wij herinneren ons bij het maken van deze aanmerking de aankondiging eener *Geſchiedenis van Engeland* (2), die voor eenige jaren onder ons oog kwam, en welke, terwijl ons niet bekend is of dit historiſche werk inderdaad is tot ſtand gekomen, misſchien wel des te meer de aandacht van onzen lezer verdient; daar ook wij nog eene historie van ons vaderland in dien geest misſen, en men uit deze aankondiging die hier te lande zeer weinig bekend ſchijnt te zijn geworden, kan zien, op welke wijze en in welken geest wij verſtaan dat eene dusdanig bewerkte geſchiedenis zoude moeten vervat zijn. Niet ſlechts aan het bekend maken van hetgeen geheel

(1) Mr. G. Groen van Prinſterer, *Archives ou correspondance inédite de la maiſon d'Orange Naſſau.* Vol. I. Préf. p. IX.

(2) *A History of England, on christian principles.*

nieuw is, maar ook van hetgeen of weinig verspreid was of niet genoeg opgemerkt werd, offchoon reeds eenigen tijd geleden, wenschen onze *Stemmen* bij voorkeur dienstbaar te zijn. Immers, het wordt niet tot lof der *mannen van Athene* gezegd, *dat zij hunnen tijd tot niets anders besteedden, dan om wat nieuws te zeggen en te hooren.*

»De natuurlijke weetgierigheid des menschen, opzichtelijk hetgeen vóór hem gebeurd is, vindt de beste bevrediging in de Heilige Schrift. Deze is het die ons leert, dat de mensch, onschuldig geschapen, maar tot ongehoorzaamheid en afval vervoerd werd, en dat uit deze ééne bron, alle zonde en ellende is voortgekomen, onder welke het schepsel zucht en in nood was, tot dat Christus kwam om uit die verdoemenis zijn volk vrij te maken, dat niet naar den vleesche zoude wandelen, maar naar den geest, en kinderen en erfgenamen Gods, en Christus medeerfgenamen worden. Op deze groote gebeurtenis en op het licht dat daarvan uitgaat, moest alle beoefening der geschiedenis en vooral der vaderlandsche terugwijzen, opdat wij de goddelijke genadebewijzen, die onze dankerkentenis moeten opwekken, en wat ter eere Gods, voor ons vaderland, en vooral de kerk waartoe wij behooren geleidt, recht leeren kennen, en ons alzoo laten opwekken tot gebed en tot heilzame werkzaamheid. De zamenstellers onzer Liturgie leeren ons bidden: *o Heere maak u op, help en verlos ons!* maar ook tevens daarbij voegen: *o Heere wij hebben met onze ooren gehoord, en onze vaderen hebben ons verteld de groote daden die gij in hunne dagen en de dagen hunner vaderen gedaan hebt.* Kunnen wij inderdaad wel verwachten, dat wij zoo ernstig, vurig en vertrouwend zullen bidden, wanneer die groote daden ons onbekend zijn, die daartoe een zoo machtigen drang opleveren?

»Doch, offchoon enkelen, gelijk de Samaritaansche melaatsche, van den ondankbaren hoop zich onderscheiden, en Gode van harte de eere gegeven hebben voor de wonderbare zegeningen, welke Hij over ons vaderland heeft uitgestort, zoo hebben toch de Engelsche historieschrijvers hunne landgenooten in de vroegere gebeurtenissen de genade Gods niet leeren erkennen. Eenigen derzelven zijn, helaas! als vijanden des Christendoms bekend, en bijna allen onderscheiden zich, alleen door bij enkele gelegenheden over hetzelve met zekere achting te spreken, van heidensche geschiedschrijvers. Zij erkennen Gods aanwezen met hunnen mond, maar spreken van de gebeurtenissen alsof Hij daaraan geen deel had, en als ging de loop der wereldregering zonder Hem voort, zoolang Hij den loop der natuur niet door eenig wonder afbreekt. Hoe geheel verschillend sprak Hij die den Vader kende, en den geheelen loop der natuur voorstelde, als voortkomende uit deszelfs wil en welbehagen, als Hij zeide: *Hij laat Zijne zonne opgaan over boozen en goeden, en Hij regent over rechtvaardigen en goddeloozen.*

»Achten en beminnen de wereldschgezinde geschiedschrijvers de zedelijkheid, zoo keeren zij toch altoos de twee groote geboden: liefde Gods en des naasten, om, en stellen vaderlandsliefde en welwillendheid jegens de menschen hooger dan gehoorzaamheid jegens God en ijver voor Zijne dienst. Doch gewoonlijk nemen zij het ook met de zedelijkheid zoo naauw niet; maar verstandige staatkunst en gelukkige eerzucht, bijzonder ten koste van vreemde natiën, gelden hun meer dan eerlijkheid en trouw. En ootmoed, zelfverloochening, of wel die godzaligheid, welke de verzoekingen der wereld ontvlucht, om zich in de stilte voor te bereiden tot het verschijnen voor Gods troon, worden door hen niet dan met medelijden of minachting vermeld. De gewone historieschrijvers *achten de hoovaardigen gelukkig*, en bewonderen *degenen die goddeloosheid doen, wanneer zij den Heere verzoeken, en ontkomen* (1). Bij den Lezer laat dit den indruk na als of het Christendom iets bloot beschouwelijks ware, welks verwaarloozing geenszins hoog te berispen valt, wanneer men zich slechts door bedachtzaamheid laat geleiden, en niet in groote wandaden vervalt. Zulke strikken leggen diegenen voor hunne lezers, welke *het kwade goed en het goede kwaad noemen, die van het licht duisternis en van de duisternis licht maken.* Hiervoor te bewaren of te waarschuwen is het doel dezer geschiedenis van Engeland.

»De Heilige Schrift toont ons steeds de wereld als van God geschapen en Hem toebehoorende. Uit dit oogpunt zal de schrijver de personen en gebeurtenissen beschouwen, en wanneer hij dezelve beoordeelt, doen uitkomen hoe de heilige Schrijvers hen zouden beoordeeld hebben, en dit oordeel volgen.

»Smertelijk zal daarbij den lezer de menigte van goddeloozen en zondaars in al de tijdperken dezer Geschiedenis aandoen; maar des te meer zal hij de genade en vaderlijke barmhartigheid Gods bewonderen, die zich zeer bijzonder over Engeland heeft uitgestort, en juist in die tijden het rijkelijkst, in welke geen nationale trots die zegeningen aan eigen verdiensten kan toeschrijven.

»Onze voorvaderen dienden de afgoden met afschuwelijke en bloedige offers. De Heer ontfermde zich over hen, zond hun het licht des Evangelies, en leerde hen om Hem en zijnen Zoon met een heilige dienst te vereeren. Op nieuw verzonken zij in dergelijke gruwelen, in al de dwaasheden, in de geheele duisternis des Pausdoms. Maar God gedacht wederom aan hun in genade, Hij zond hun getrouwe getuigen Zijns woords, die hetzelve onder hen predikten, en maakte het deel onzer erfenisse nog eens ter woonstede van heiligheid en waarheid.

»Daarenboven heeft Hij ons met de kostelijkste tijdelijke gaven begiftigd. Volkeren die de veel hoogere waardij onzer geestelijke zegeningen niet bevatten, benijden ons de staatsregeling die Hij ons geschonken heeft; en de macht die Hij aan ons eiland verleend heeft, strekt zich uit over alle de deelen der wereld.

»God zelf geve het den lezer, dat hij Hem, als den grooten Weldoener leere kennen, voor wien niets groot of klein is, en die even zoo gewillig is, om den geringsten dergenen die op hem vertrouwen zalig te maken, als Koningrijken te stichten, en die te versieren met heerlijkheid en eere!"

---

(1) Mal. III. v. 15.

Veel van hetgeen hier over de Geſchiedenis van Engeland gezegd wordt, is ook op de onze toepasſelijk; en wij kunnen deze en dergelijke gevoelens niet genoeg zoeken algemeen te maken en in te prenten, in eenen tijd dat de loffelijke ijver, ſints eenige jaren in het beoefenen der Historie des Vaderlands ontwaakt, meer en meer toeneemt; maar helaas! over het algemeen nog geenszins dat karakter van erkenning der groote daden Gods, en aanhankelijkheid aan de gezegende waarheden en leeringen der openbaring heeft aangenomen. Het worde dan ernſtig bedacht, dat met hoevele talenten en bekwaamheid of geleerdheid ook onderzocht, de geſchiedenis voor den Christen hare eigenaardige waardij toch ſchier enkel ontleent uit den geest in welken zij wordt voorgeſteld, en het er op aankomt of derzelver ſchrijver de eere der menſchen zoekt, of de heerlijkheid Gods!

DE LAATSTE WOORDEN VAN PRINS WILLEM DEN EERSTE.

Eenparig zijn onze geſchiedſchrijvers in de vermelding van die immer onvergetelijke woorden, waarmede de Vader des Vaderlands te gelijk zijne eigene ziel en het volk van Nederland aan de genade van zijnen God ſtervend aanbeval. Schoon met eenig gering verſchil van lezing, zijn die woorden, door den Heer van Malderé bij het nedervallen uit 's Prinſen mond vernomen, in dezen zin voor de nakomelingſchap bewaard gebleven: *Mijn God, mijn God, ontferm u over mijne ziel, en over dit arme volk* (1).

»Dit verhaal (zegt de ſchrijver van het Leven van Willem den I[ste], Dl. III. bl. 687 en volg.) is getrokken uit »de eenparige getuigenis van onze ſchrijvers. Niettemin »zij het ons geoorloofd, om de waarheid van de historie »niet te kort te doen, te zeggen dat die woorden aan »eenige bedenking onderworpen zijn of de Prins die wel »heeft geſproken of *kunnen* ſpreken. De tijding (toch) »dat hij *aanſtonds ſteendood was gevallen*, wordt door »Strada en Bentivoglio bevestigd; ook zegt de laatſte wel »uitdruklijk, dat *hij terſtond werd nedergeveld, zonder* »*dat hij in zijn ſterven eenig woord kon ſpreken.* — Het »baart bedenking of iemand wiens hart door twee of »drie kogels doorboord wordt, de macht of het beſeffen »heeft, om in zulk een ſchielijk overval, en op dat »uiterſte, zulke woorden te kunnen ſpreken.

Het komt hier dus voornamelijk op aan te weten in welk deel en op wat plaats des lichaams de Prins gekwetst is geworden, om daaruit te beoordeelen zoo wel de opgave der beide genoemde ſchrijvers van de ſpaanſche zijde, als de al of niet mogelijkheid van het uitſpreken der bewuste in aller mond en hart bewaarde woorden.

De aangehaalde ſchrijver van 's Prinſen *Leven* merkt aan dat niemand onzer ſchrijvers de juiste plaats der wonde gemeld heeft. VAN WYN in de Bijvoegſels op WAGENAARS Zevende Deel, bl. 531, r. 7. (bl. 115 en 116) haalt een brief van GASPAR VAN VOSBERGEN een der Zeeuwſche afgevaardigden in Holland aan, op den dag zelven van den beklagelijken moord geſchreven, en meldende dat de Prins getroffen was *boven de heup door den buik;* (Wagenaar had geſchreven: *dwars door 't lijf of in het hart, want dat bijzonder is, dat vindt men bij niemand onzer ſchrijveren naauwkeurig gemeld*).

De Reſolutiën van Holland en der algemeene Staten noemen in het geheel de plaats der kwetſing niet, dus beſluit van WIJN zijne aanteekening, doch, als wij nu zien zullen, niet volkomen juist. In de Reſolutiën namelijk der Staten-Generaal is wel degelijk de wond, en de plaats waar zij aangebracht werd, omſtandig aangeteekend, doch niet in die van den dag zelven der volvoerde gruweldaad (den *tienden* Julij), welke zoo door WAGENAAR als door VAN WIJN bij BOR (*Auth. ſtukken* Dl. II, bl. 58) blijken nagezien te zijn. In een onder den ſchrijver van dit artikel berustend afſchrift van *Extracten uit de Registers der Reſolutiën van de Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden*, vindt men op de dagteekening van den *elfden* Julij de volgende alles afdoende verklaring:

»Meester Pieter Forestus, en Meester Cornelis Buſemius, Doctoren in de medicijnen ter ſtede van Delft, »geviſiteerd hebbende het ligchaam van Zijne Excellen- »tie, hebben verklaard, dat de ſchoot is ingegaan aan de »ſlinkerzijde drie vingeren beneffens den tepel van de »borst, omtrent een groot ſtroo breed nederwaarder dan »de tepel ſtaat, deur de 5[de] ribbe, en is voorts gepas- »ſeerd deur de longe, daarna deur de dunſte membrani- »que partye van het middelrif, of diaphragma, en van »daar deur de krop van de mage, en alzoo deur de 7[ste] »en 8[ste] ribbe met kwetſinge derſelve uitgekomen over »de ſlinkerzijde van 't hert aan de Spina Dorſi of Pa- »ter Noster van 't ruggebeen met twee gaeten, met in- »terſtitie van een half ſtroo breed, wezende de een »grooter dan de andere."

Het blijkt dus ten klaarſten 1°. dat van deze aanteekening van den *Elfden* Julij geen kennis is gedragen door onze ſchrijvers, ook door WAGENAAR en VAN WIJN niet, die alleen (bij BOR) die van den *Tienden* voor oogen hadden; 2°. dat het verhaal van *onmiddelijk* gevolgden dood bij de Spaansch-gezinde ſchrijvers vervallen moet; daar 3°. de Prins naar den aart der ontfangene wonde, gelijk door deskundigen niet betwijfeld wordt, de woorden zeer zeker heeft kunnen uitſpreken, die hem door een allezins geloofwaardig getuigenis zijn toegeſchreven; een getuigenis dat ook nog nader bevestigd wordt door de insgelijks algemeen bekende bijzonderheid (zie het meermalen aangehaalde *Leven van Willem den I[ste]* t. a. p. bl. 687) dat de Gravin van Swartzenburg, 's Prinſen zuster, toeſchoot en hem aanſprak vragende of hij zijne ziel niet ſtelde in de handen van Jeſus Christus, waarop de Prins JA geantwoord hebbende, vervolgens niet meer ſprak, maar in zijn kamer en te bed gebracht zijnde, kort daarop den geest gaf.

(1) In de Reſolutie van Holland van den 10[den] Julij zijn zij dus geboekt: *mon Dieu, mon Dieu, aye pitié de moi, et de ton pauvre peuple!* in die der Staten-Generaal van den zelſden dag: *mon Dieu, aye pitié de mon âme, aye pitié de ce pauvre peuple;* en op gelijk beteekenende wijze meermalen elders.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.